



MEHMED FEVZÎ EFENDİ VE KUDİSYYÜ'S-SİRÂC FÎ NAZMÎ'L-Mİ'RÂC ADLI ESERİ*

Serkan TÜRKOĞLU**

ÖZET

Klasik Türk Edebiyatında Hz. Peygamber'i medheden ve onun mucizelerinden, özellikle mi'râc hadisesinden bahseden şiirler büyük bir yekûn oluşturmaktadır. Sözlüklerde yükselmek, yukarı çıkmak anlamına gelen mi'râc, terim olarak Hz. Peygamber'in semaya yükselerek Allah'ın huzuruna çıkışını ifade eder. Hz. Peygamber'in en önemli mucizelerinden biri olan mirâc hadisesi, Klasik Türk Edebiyatında mi'râciyye veya mi'râc-name başlığı altında işlenmiştir. Bu konuda manzum ve mensur birçok müstakil eser kaleme alınmakla birlikte bazı mesnevilerde ve mürettep divanların başlarında mi'râc mucizesinin anlatıldığı bölümlere de yer verilmiştir. Hz. Peygamber'i merkeze alarak şekillenen bu tür eserler, halk tarafından da benimsenmiş ve yüzyıllar boyunca büyük bir beğeniyle okunmuştur. Klasik Türk edebiyatı şairleri, Hz. Peygamber'i şiirlerine konu edinmeyi ve ondan bahsederek sözlerini onunla yüceltmeyi bir gereklilik olarak görmüşlerdir. Mehmed Fevzî Efendi de Hz. Peygamber için yazdığı na'atlardan oluşan bir divan tertip etmesi ve yine onun bazı mucizelerini nazmen ifade etmesi yönüyle bu gerekliliği yerine getirmiştir. Yaşadığı dönemde divan şiiri geleneğinin 19. yüzyıldaki bir temsilcisi ve devamı gibi görünen ve o dönemin önemli âlim ve şairlerinden olan Mehmed Fevzî, *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc* adlı eserinde Hz. Peygamber'in Mi'râc mucizesini ele almıştır. Yüz seksen üç beyitten oluşan bu eser, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış ve eserde aruz vezni kullanılmıştır. Bu makalede yaşadığı dönemde bir din âlimi hem de bir şair olarak tanınan Mehmed Fevzi ve *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc* adlı eseri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kalsik Türk Edebiyatı, Mehmed Fevzî, mi'râc, mesnevi, şair.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: turkoglu5858@hotmail.com

MEHMED FEVZÎ EFENDİ AND HIS WORK BY TITLE KUDSIYYÜ'S-SİRÂC FÎ NAZMI'L-Mİ'RÂC

ABSTRACT

The Classic Turkish Literature includes a wide variety of poems praising the Prophet Muhammad and his miracles, particularly the ascension (mi'raj). The lexical meaning of ascension is to rise and to ascend. As a term it is a night journey (isra'), that the prophet Muhammad took during a single night around 621 according to Islamic tradition. During this journey the prophet Muhammad ascended through the heavens, met with prophets and angels, conversed with God, and visited heaven and hell. The Ascension (mi'raj) is one of the most important miracles of the Prophet Muhammed. The Classic Turkish Literature presents numerous prose and verse texts about the ascension (mi'raj). These texts are called Mi'rajname and Mi'rajiyya. Some masnavis and divans also have a chapter about the ascension (mi'raj). The Ascension texts embarked on and read by Turkish people for centuries. Writing poems about the prophet Muhammad and referring to him in their works were essential for the poets of Classical Turkish Literature. As a part of this tradition Mehmed Fevzî Efendi wrote a Divan that composed poems about the prophet Muhammed and referred to his miracles in his works. He also wrote a book using aruz prosody and masnavi verse by title *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmi'l-Mi'râc* about the ascension (mi'raj) which consisted of one hundred eighty three couplets. The aim of this article is to study Mehmed Fevzi Ffendi, who is known in his era as a poet and religious scholar and his work *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmi'l-Mi'râc*.

Key Words: Classic Turkish Literature, Mehmed Fevzî, mi'raj, masnavi, poet

Giriş

Hız. Peygamber sevgisi ve ona olan bağılılık saadet asrından günümüze kadar sanat, edebiyat, tarih gibi geniş bir yelpazede dikkate değer bir literatür oluşmasının zeminini hazırlamıştır. Yaşadığı dönemde Ka'b İbni Zühayr ve Hassan bin Sâbit'in şiirlerinden başlayarak sonraki dönemlerde Arap, Acem ve Türk edebiyatlarında Hız. Peygamber için yazılan şiirlerin ve müstakil eserlerin sayısı oldukça fazladır.

Şu bir gerçektir ki dünyada hiçbir peygambere hiçbir din veya doktrin müessesesine, istisnasız hiçbir şahsa dair Hız. Peygamber'e olduğu kadar çeşitli şekil ve türlerde, asırlar boyunca muhtelif eserler devamlı bir tarzda teşekkül etmemiştir. İslam milletleri edebiyatları arasında türk edebiyatı da bu bakımdan tahmin edilebileceğinden daha zengindir.²

XI. yüzyıldan itibaren ilk ürünlerini dinî-tasavvufî didaktik eserlerle vermeye başlayan Klasik Türk Edebiyatı, varlığını devam ettirdiği bu süreç içerisinde insanı ilgilendiren hemen bütün konularda okuruyla buluşmuştur. Klasik Türk Edebiyatının içerik çeşitliliği içinde hemen her yüzyılda örneklerine rastlamanın mümkün olduğu dinî-tasavvufî eserler, Kur'ân, hadis ve İslam peygamberinin hayatını referans alarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Hız. Peygamber'in

² Âmil Çelebioğlu, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998, s. 356.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



doğumundan ölümüne kadar hayatının her bir safhasını bir biyografi şeklinde anlatan eserler zamanla *siyer* adı verilen bir türün doğmasına sebep olmuştur. Hz. Peygamber'in hayatının bütünü ele alan eserlerin (manzum ve mensur siyer kitapları) yanı sıra hayatının belirli bölümlerinin anlatıldığı ve yine siyer türünün bir kolu olarak tanımlanan mevlid, mucizatnâme, gazavatnâme, m'irâciye / mi'râcnâme gibi manzum ve mensur birçok eser vücuda getirilmiştir. Kaynağını İslam tarihinden ve kültüründen alan bu eserler, dil ve üslup özellikleriyle de Türk edebiyatının ait olduğu dönem özelliklerini yansıtmaları bakımından dikkate değerdir.

Sözlükte yukarı çıkmak, yükselmek anlamındaki uruc kelimesinden türemiş bir ism-i alet olan mi'râc kelimesi yukarı çıkma vasıtası, merdiven demektir. Terim olarak da Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder. Olay bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde yorumlandığından kaynaklarda daha çok "isra ve mi'râc" şeklinde geçse de Türkçe'de mi'râc kelimesiyle her ikisi de kastedilir.³

Mi'râc mucizesi hemen bütün müslüman milletlerin medeniyetlerine edebiyat, musiki, minyatür, hat ve kitap sanatları bakımından büyük ölçüde yansımıştır. Ancak bu konudaki eserlerin mi'râciyye veya mi'râcnâme adıyla daha çok İranlılar'la Türkler tarafından ortaya konulduğu, en çok eserin verildiği edebiyat alanını minyatür, hat ve kitap sanatlarının takip ettiği görülmektedir.⁴

Mi'râc hadisesi Türkçe eserlerde sıklıkla işlenmiştir. Müstakil olanların dışında siyer ve mevlidlerle mu'cizat-ı nebi gibi eserlerin *Muhammediyye* ve *Garibnâme* gibi eserlerin birer bölümü de mi'râca ayrılmıştır. Ayrıca divanlarla dini olmayan mesnevilerde bu konuda şiirlere yer verilmesi bir gelenek halini almış, zamanla kasidelerin mi'râciyye, mesnevilerin ise mi'râcnâme adıyla anıldığı zengin bir edebî tür olmuştur.⁵

1. Mehmed Fevzî'nin Hayatı⁶

Mehmed Fevzî, 1826 yılında Denizli'nin Tavas ilçesinde dünyaya gelmiştir. Gerçek adı Mehmed Ali'dir. Şiirlerinde muhtemelen gençlik yıllarında ilk Hac yolculuğu esnasında aldığı Fevzî mahlasını kullanır. Ancak daha sonraları mahlası adının önüne geçerek Mehmed Fevzî olarak anılmış; hatta resmi kayıtlara bile Mehmed Fevzî olarak geçmiştir.⁷ Edirne'de yaklaşık yirmi yıl bulunup müftülük yaptığından daha çok Edirne Müftüsü Fevzi Efendi diye tanınmıştır. Babası Ahmed Şakir Efendi hakkında yeterli malumat olmadığı gibi kendisinin de kullandığı Kureyşî-zâde lakabının nereden geldiği tespit edilememiştir. Hayatına dair mevcut bilgilerin birçoğu eserlerinde yer alan bilgilere dayandırılmaktadır.⁸

Ankara, Tırnova, Halep, İstanbul, Kayseri, Kudüs, Bitlis, Medine, Edirne gibi birçok ilde kadı naipliği görevinde bulunmuştur.⁹ Görevli bulunduğu yerlerdeki öğretim faaliyetlerine de

³ Salih Sabri Yavuz, "Mi'râc", DİA, C XXX, s. 132.

⁴ Mustafa Uzun, "Mi'râciyye", DİA, C XXX, s. 135.

⁵ Uzun, agm, s. 135.

⁶ Mehmed Fevzî'nin hayatı ve eserleri için bk: Neriman Baybara, Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı ve Eserleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007; Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, Haz. Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri C. I, Haz. Müjgan Cunbur, AKMB. Yayınları, Ankara 1999; Gülten Okutan, "Fevzî" maddesi, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C. 4, AKMB Yayınları, Ankara 2004; Mustafa Uzun, "Fevzî Efendi Edirne Müftüsü" maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 12; Mustafa Uzun., Dini Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dinî Mesnevileri. Marifet Yayınları İstanbul 1996; Veli Recai Velibeyoğlu, Örneklerle Bütün Basılı Şiir Kitapları Antolojisi, İstanbul 1975.

⁷Neriman Baybara, *Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Hayatı ve Eserleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2007, s. 10.

⁸ Mustafa Uzun, "Fevzi Efendi, Edirne Müftüsü", DİA, C XII, s. 506.

⁹ Baybara, age, s. 16-17.

katılan Fevzi Efendi, Rumeli kazaskerliğine kadar yükselir ve 26 Ağustos 1900'de İstanbul Karagümrük'teki evinde vefat etmiş, Fatih Camii haziresine defnedilmiştir.¹⁰

Fevzî Efendi, muhtelif görevlerle Osmanlı coğrafyasının büyük bir kısmını dolaşmış, âlimler ve devlet adamlarıyla dostluklar kurmuş, halkı ve talebeleri yakından tanımış bir Osmanlı aydınıdır. Fevzî Efendi'nin üzerinde durulması gereken önemli bir özelliği onun müderrislik tarafidir. Bulunduğu görevlerde bir yandan eğitim için ihtiyaç duyulan eserleri telif etmiş, bir yandan da ders okutmuştur. Hatta okutacağı birçok dersin kitabını bizzat kaleme alıp yayımlamış, bazan nerede ve ne zaman okutulacağı dahi eserin üstünde ilan edilmiştir. Kaleme aldığı bu eserler, cami ve medreselerde okutulmuş, bir kısmı İstanbul dışında olmak üzere defalarca basılmıştır.¹¹

Devrinin velut simalarından biri olan Mehmed Fevzî'nin dinî ilimlere dair eserlerinin büyük bir kısmını Arapça olarak kaleme aldığı şerh ve haşiyeler oluşturur. Türkçe olarak kaleme aldığı eserlerinde ise batılılaşma tesiri ile Osmanlı toplum hayatında ortaya çıkan dinî ve içtimâî meseleler üzerinde durmuştur. Fevzî Efendi, eserlerinde ele aldığı konuları enine boyna incelemek yerine daha çok üzerinde ittifak edilen görüşleri aktarmıştır. İslamî ilimlerin sarf ve nahiv, belâgat, tabakat ve mantık gibi çeşitli alanlarında eserler vermiştir. Bu arada tasavvufî konularla da ilgilenerek râbîta ve keramete dair eserler kaleme almıştır.

Fevzî Efendi için anılması gereken bir diğer özellik de, onun en az âlimlik ve sūfîlik yönü kadar şâirlik yönünün de bulunmasıdır. Edebiyatçılara göre her ne kadar kendisi yaşadığı dönemin birinci sınıf şâirleri arasında yer alamayacak olsa da, ikinci sınıf şâirlerin önde gelenlerindendir. Eserlerinin üçte biri edebiyat ağırlıklı ve büyük bir kısmı da manzûm karakter taşımaktadır. Bununla bağlantılı olarak onda büyük bir Hz. Peygamber sevgisi bulunmaktadır. Gerek manzûm, gerekse mensûr eserlerinde Hz. Muhammed'i öven mevlid, naat, kasîde, mi'râciye, ilahî vb. dinî özellik taşıyan metinler kaleme almıştır.¹²

Fevzî Efendi, Türk edebiyatında Hz. Peygamber'le ilgili en çok eser veren müelliflerden biri olduğu gibi sadece na'rlardan oluşan divan¹³ tertip eden birkaç şâirden biridir. İki tane Türkçe mevlit¹⁴ kaleme almıştır. Dinî, tasavvufî, hikemî türlerden şarkı¹⁵ gibi lâdinî türlere kadar hemen her nevi ve şekilde şiir söyleyebilmesi onun nazımdaki becerisini ortaya koymasına bakımından önem arz eder. Ancak Fevzî Efendi şâirlikten çok bir ilim adamıdır.¹⁶

2. Eserleri

Mehmed Fevzî, kendi bastırdığı *Fihristü'l-âsâr*¹⁷ adlı eserinde altmış beş eser kaleme aldığından bahsetmekte ise de bu eserden sonra da farklı eserler bastırmıştır. Mustafa Uzun, Mehmed Fevzî'nin geride yetmiş civarı eser bıraktığını ifade etmektedir. Neriman Baybara ise yüksek lisans çalışmasında Mehmed Fevzî'nin altmış altı eserinden söz eder.¹⁸ Ömer Yılmaz ise Mehmed Fevzî'nin yetmiş altı eserini tespit ettiğini ifade etmektedir.¹⁹ Dinî ve edebî olarak iki başlık altında toplanabilecek eserleri şunlardır:

¹⁰ Uzun, agm, s. 507.

¹¹ Uzun, agm, s. 507.

¹² Ömer Yılmaz, *Edirne Müftüsü Mehmed Fevzî Efendi: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2008.

¹³ Mehmed Fevzi, *Divan* (Müellifin basıldığını bildirdiği eser elde edilememiştir).

¹⁴ Mehmed Fevzî Efendi, *İcmâlü'l-kelâm fî Mevlîdî'n-Nebî 'Aleyhi's- Selâm*, İstanbul 1307; Mehmed Fevzî Efendi, *Kudsiyetü'l-ahbâr, fî mevlid-i Ahmedî'l-Muhtâr*, (Baskı yeri ve yılı yok).

¹⁵ Mehmed Fevzî'nin kaleme aldığı şarkılar için bk: Mehtap Erdoğan, "Mehmed Fevzî Efendi'nin Kevâ'ib-i Şî'r ü İnşâ Adlı Eseri ve Bu Eserdeki Şarkıları", Adıyaman Üniversitesi, SBE Dergisi, Sayı 5, Aralık 2010.

¹⁶ Uzun, agm, s. 507.

¹⁷ Mehmed Fevzî Efendi, "Fihristü'l-âsâr", s. 8.

¹⁸ Baybara, age, s. 49-144.

¹⁹ Ömer Yılmaz, age, 82.

2. 1. Dinî Eserleri

1. Tefricü'l-kalak fî tefsîr-i sûreti'l-Felak (İstanbul 1285)
2. Kudsiyyü'l-'irfân fî tefsîr-i sûreti'n-Necm mine'l-Kur'ân (İstanbul 1304)
3. Tesyîrü'l-fûlk fî tefsîr-i sûreti'l-Mülk (İstanbul 1307)
4. Kudsiyyü'l-ferah fî tefsîr-i sûreti Elemneşrah (İstanbul, tarihsiz)
5. Mesîrü'l-halâs fî tefsîr-i sûreti'l-İhlâs (İstanbul 1309)
6. El-Havâssü'n-nâfia fî tefsîr-i sûreti'l-Vâkıa (İstanbul 1313)
7. Nücümü'l-ihtidâ fî rücumî'l-a'dâ (İstanbul 1315)
8. Kudsü'l-mesnevî (Baskı yeri ve yılı yok)
9. El-Ünsü'l-ma'nevî fî şerhi Kudsi'l-mesnevî (İstanbul 1300)
10. El-Cemâlü'd-deyyânî 'ale'l-Celâli'd-Devvânî (İstanbul, tarihsiz)
11. Kenzü'l-ferâ'id fî şerhi'r-risâleti'l-'Adudiyye mine'l-'Akâ'id (İstanbul 1305)
12. Rûhu's-salât (İstanbul 1318)
13. Câmiu's-salavât (İstanbul 1308)
14. Hakikatü'l-hürriyye (Baskı yeri ve yılı yok)
15. İyânü'l-mesâlik fî beyânî'l-menâsik (İstanbul 1307)
16. Seyfû'l-cihâd fî nasri'l-ibâd (İstanbul 1294)
17. Mevhibetü'l-vehhâb fî ta'bîrâtı'l-elkâb ve münâcâtı rabbi'l-erbâb (İstanbul 1314)
18. Hediyyetü's-sulehâ (İstanbul, tarihsiz)
19. İbtihâl (Baskı yeri ve yılı yok)
20. Vesîle-i Sa'âdet-Ta'bîrât-ı Hasene-i Esmâ-i İlâhiyye ve'n-nebeviyye (Baskı yeri ve yılı yok)
21. Hazînetü'l-Hutabâ' (İstanbul 1294)
22. İsbâtü'l-muhassenât li-tilâveti Mevlid-i seyyidi's-sâdât (İstanbul 1314)
23. Hadâik-i Hamîdiyye Nâm Ahlâk Risâlesi
24. Tezkîr-i Diyânet ve Tenkîr-i Hıyânet (Halep 1295)
25. İhtârü'l-ahyâr (Baskı yeri ve yılı yok)
26. Üssü'l-intizâm (Baskı yeri ve yılı yok)
27. Tesliyyetü'l-mahsûdîn (Baskı yeri ve yılı yok)
28. En-Nesâyihu'l-Fevziyye fî'l-ed'îye ve'l-medâyihî's-seniyye (Baskı yeri ve yılı yok)
29. Zübdetü'l-âsâr ve umdetü'l-efkâr (Baskı yeri ve yılı yok)
30. Aynü'l-hakîka fî râbitati't-tarîka (Baskı yeri ve yılı yok)
31. Nihâyetü'l-iktidâr li'l-evliyâi'l-kibâr (Baskı yeri ve yılı yok)
32. Tahîrîrü'l-murâd fî def'i't-ta'n ve'l-fesâd fî hakkı Muhyiddîn el-Arabî (Balıkesir 1306)
33. Et-Tefrîd fî tercemeti't-tecrîd (İstanbul 1285)
34. Temessükü'l-ezyâl min sâdâtı'r-ricâl (İstanbul, tarihsiz)

2.2. Edebî Eserleri

35. Kasîde-i kudsiyye (İstanbul 1307)
36. El-'Atıyyetü'l-kudsiyye 'ale'l-Kasîdeti'l-kudsiyye (Baskı yeri ve yılı yok)
37. Kasîde-i medeniyye (İstanbul 1307)
38. El-Hasîdetü'n-nebeviyye fî şerhi'l-Kasîdeti'l-medeniyye (İstanbul 1307)
39. Kasîde-i 'ulyâ (Baskı yeri ve yılı yok)
40. Garîsetü't-tûbâ şerhu'l-Kasîdeti'l-'ulyâ (İstanbul 1292)
41. Miftâhu'n-necât (İstanbul 1284)²⁰
42. Fethu'l-verde şerhu'l-Bürde (Baskı yeri ve yılı yok)

²⁰ Miftâhu'n-necât için bk: Muhammed Kuzubaş, "Muhammed Fevzî'nin Miftahu'n-necât Adlı Eseri (Kaside-i Bürde Tahmis Tahmis ve Şerhi)", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume 1/1, Fall 2007, s 156-192.

43. Tuhfe-i Fevzî Nâm Lugat-i Arabiyye-i Manzûme (İstanbul 1306)
44. Kudsiyyü'l-kelâm fî mevlidi'n-nebî aleyhisselâm
45. Kudsiyyü'l-minhâc fî icmâli bahsi'l-mi'râc
46. Bülbulistân (İstanbul 1310)
47. Divan (Nüshası mevcut değildir)
48. Müntehabât-ı Divan-ı Fevzî (Baskı yeri ve yılı yok)
49. Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fî'n-nuûti'n-nebeviyye (Baskı yeri ve yılı yok)
50. Hediyye-i Fevzî (Baskı yeri ve yılı yok)
51. Mecmûatü't-terciât
52. Tercî-i Bend (Baskı yeri ve yılı yok)
53. Kudsiyyetü'l-ahbâr fî Mevlid-i Ahmedî'l-muhtâr (Baskı yeri ve yılı yok)
54. İcmâlû'l-kelâm fî Mevlidî'n-nebî 'aleyhisselâm (İstanbul 1310)²¹
55. Kudsiyyü's-sirâc fî nazmî'l-mi'râc (Baskı yeri ve yılı yok)
56. Envârü'l-kevâkib fî leyleti'r-regâib (İstanbul 1316)²²
57. Kevâ'ib-i Şî'r ü İnşâ (İstanbul 1287)²³

3. Mehmed Fevzî Efendi'nin “Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc”¹

On dokuzuncu yüzyılda ilmi ve edebî yönüyle ön plâna çıkan Mehmed Fevzî Efendi'nin *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc* adlı eserini ne zaman telif ettiği konusunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Ulaştığımız ve incelediğimiz nüshada eserin baskı tarihi ve basım yeri hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Eserin ikinci sayfasında yer alan serlevhasından ve ilk sayfasında yer alan bilgilerden eserin adının *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc* olduğu görülmektedir.

“İşbu risâle-i manzûme-i mübârekeniñ ismi *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc*'dır.”²⁴

Muhtemelen farklı bir nüshayı inceleyen Metin Akar “Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-nâmeler” adlı çalışmasında eser hakkında birtakım bilgiler verdikten sonra eserin toplam beyit sayısının 181 olduğu ifade etmektedir.²⁵ Mustafa Uzun'a göre eser 183 beyittir.²⁶

İlk sayfada eserin adı zikredildikten sonra, Mehmed Fevzî'nin hayatın dair kısa bilgiler yer almaktadır:

“... evvelâ hâdim-i merhûm Saîd Efendi ve sâniyâ Magnisa müftisi evliyâ-zâde el-Hâc 'Alî Efendi hâzretlerinden aḥz-ı 'ulûm eyleyen ve biñ iki yüz elli altı Ramazânı kendüsi on dört yaşında bulunduğu hâlde İzmir'de Balıkpazarı Câmî-i şerîfinde tefsîr-i şerîf okudan ve ba'dehû cânib-i Hicâz'a elli yedi senesinden tâ elli tokuz senesine kadar Mekke-i Mükerrreme'de mücâviren Ka'be-i Mu'azzama'da Rükn-i Yemânî karşısında şabâh namâzından sonra evvelâ yâ bâ-takrîr-i 'Arabî tefsîr-i şerîf ve sâniyen bâ-takrîr-i Türkî 'Aliyyü'l-Kārî Menâsik-i Hacc'ını tedrîs iden ve ba'dehû sene Magnisa'ya 'avdet ve 'ulûm-ı şitâdan aḥz-ı icâzet ve altmış üç târihi mahrûsa-i Edirne'ye 'azîmet ve tām yigirmi seneye qarîb neşr-i 'ulûm ve fûnûn ile ve mu'aḥḥaran müftîlik ile orada ikâmet ve iki def'a ulûm u fûnûndan dersine hâzır olan 'ulemâya i'tâ-yı icâzet etmege muvaffak

²¹ İcmâlû'l-kelâm fî Mevlidî'n-nebî 'aleyhisselâm için bk: Nazan Aşık, “Edirne Müftüsü Mehmed Fevzi Efendi'nin İcmâlû'l-Kelâm Adlı Mevlidi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C 6, S 26, Bahar 2013, s. 77-91.

²² Envârü'l-kevâkib fî leyleti'r-regâib için bk: Hakan Yekbaş, “Klasik Türk Şiirinde Regâibiyye ve Mehmed Fevzî Efendi'nin Ragâibiyyesi”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S 42, s. 69-95, Erzurum 2010.

²³ Uzun, agm, s. 507-509.

²⁴ Mehmed Fevzî Efendi, *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc*, (Baskı yeri ve tarihi yok), s. 1.

²⁵ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 191.

²⁶ Uzun, agm, s. 508.

*olduğundan şoñra üftâden bi'l-isti'fâ Der-sa'âdet'e hicret etmiş ve şimdiye kadar gerek Edirne'de gerek İstanbul'da ve gerek niyâbetler bulunduğu mahallerde 'ulûm ve fûnûn-ı mütenevvî'adan tām yigirmi toköz 'aded kütüb ve resâ'il taşnîf ve te'lîf ve Edirne'de üç medrese binâ ve te'sîs eylemiş olan sâbık Edirne müftîsi el-Hâc Muḥammed Fevzî Efendi'dir."*²⁷

Eser, küçük bir risale şeklinde hazırlanmış ve Hattat Hamdi Efendi'nin harekeli nesih hattıyla basılmıştır. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan eserde baştan sona aruzun remel bahrinin *Fâ 'i lâ tûn / Fâ 'i lâ tûn / Fâ 'i lûn* kalıbı kullanılmıştır.

Eserin klasik mesnevi tertibine uygun olduğu söylenemez. Mehmed Fevzî, eserine başlarken tevhid ve na't bölümlerine ayrıca yer vermemiştir. Eserine besmele ile başlar ve Hz. Peygamber'e salat u selam ile devam eder. Eserde müstakil bir sebep-i telif bölümü yoktur; fakat bir nevi telif sebebi sayılabilecek, eserin neden yazıldığına dair ipuçları veren beyitler yer almaktadır:

Bahşe āgâz eylemezden ibtidâ

Eyleyem bir müjde bā-luṭf-ı Ḥudâ

Her ki mi'râc-ı Resûli yâd eder

Ḥaḳ anı 'âlî kılup dil-şâd eder

Ya'ni cem'iyet idüp de 'aşḳ ile

Bahş-i mi'râcı okutsa şevḳ ile

Ḳalbini Mevlâ anıñ pür-nûr eder

Hem virüp dil-ḫ'âhını mesrûr eder

Çünki ta'zîmât u tekrîmât ile

Teşliyat hem daḫı teslîmât ile

Yâd olunsa nâmı nâmî-i Resûl

Yâd eden lâ-bûd bulur kâma vüṣûl

Bil ki bu va'd-i Ḥudâdır bî-güzâf

Hâşe-li'llâh va'd-i Ḥaḳ olmaz ḫilâf (4-10)

Yukarıdaki beyitlerden de anlaşıldığı üzere Mehmed Fevzî, eserin meydana getirilmesindeki etkenleri şöyle sıralar: "Her kim Hz. Peygamber'in adını ve onu mi'râc mucizesini anarsa Allah da o kişinin şanını yüceltir, bu dünyada ona rahatlık ve huzur ihsan eder. İnsanlar bir araya gelip mi'râc bahsini aşḳ ile okuduklarında Allah onların kalplerini nurlandırır ve gönül isteklerini yerine getirerek onları sevindirir. Tazim ve tekrim ile Peygamber'i ananlar her isteklerine ulaşırlar. Bu söylenilenler Allah'ın sözüdür ve asla sözünden dönmez." Mehmed Fevzî Efendi, bu mutluluğa ulaşmak hem de insanların bir araya gelerek eserini okumalarına vesile olmak ve mi'râc olayının belirli zaman ve mekânlarda hatırlanmasını sağlamak amacıyla eserini kaleme almıştır.

²⁷ Mehmed Fevzî Efendi, *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmi'l-Mi'râc*, s. 1.

Mi'râc gecesi münasebetiyle çeşitli yerlerde mûsiki faaliyetleri yürütülürdü. Bu faaliyetler için en elverişli yerler camiler ve tekkelerdi. Mi'râc gecelerinde mi'râciyyeler ve ilâhîlerin okunması önemli bir yer tutardı.²⁸ Mi'râc gecesi okunan ilâhîler bir hayli fazladır. İlâhîlerin güftelerinin bir kısmının mi'râciyyelerden alındığı, bir kısmının da mi'râc maksadıyla yazıldığı ve bestelendiği belirtilmektedir.²⁹ Cemaleddin Server Revnakoğlu, bir yazısında³⁰ Mehmed Fevzî Efendi'nin mi'râciyesinin merasimle icra edildiğini, ancak zamanında notaya alınmadığı için bestenin unutulduğunu yazar. Eserin sonunda ikinci duada yer alan "... *işbu meclis-i melâik-enîs-i münevver-i hakk-ı âcizanelerimizde sebeb-i nüzûl-i rahmet-i Rahmân ve sebeb-i husûl-i lutf-i mennân eyleye*" ifadesi, mi'râciyenin bir mecliste okunduğunu gösterir.³¹ Aşağıda yer alan beyitler de bu görüşü güçlendirir niteliktedir:

Her ki mi'râc-ı Resûli yâd eder
Hak anı 'âlî kılup dil-şâd eder

Ya'ni cem'iyet idüp de 'aşk ile
Baş-i mi'râcî okutsa şevk ile (5-6)

Telif sebebi sayılabilecek bu beyitlerden sonra eserde dört yerde tekrar edilecek olan bağlantı beyti gelmektedir:

Biz ki olduk ümmet-i Hayrî'l-enâm
Diyelim gel eş-şalâtü ve's-selâm (11)

Yukarıdaki beytin hemen sonrasında şairin adı ve mahlası geçmektedir. Eserde şair mahlasını iki beyitte söylemektedir:

Ba'de-zâ işbu Muhammed **Fevzî** kûl
Eyledi sizden niyâz hasbe'l-usûl (12)

Hem kabûl et **Fevzî**den bu hizmeti
Ol Hâbîbîñ âb-ı rûyî hürmeti (181)

Şair, mahlasını söyledikten sonra okuyanlardan, dinleyenlerden dua ve Fatiha talep eder. Sonra mi'râc hadisesine geçiş yapar. Mi'râc gecesinin anlatılmaya başlandığı bölüm *İbtidâ'-i Bahş-i Mi'râc* olarak başlıklandırılmıştır. Bu bölümün ilk beyitlerinde mi'râc hadisesinin gerçekleştiği tarih ve başlangıç yeri hakkında bilgi verilmiştir. Hadise, peygamberliğin gelişinden on yıl üç ay sonra Recep ayının yirmi yedinci gecesinde gerçekleşmiştir:

Bi'setinden geçdi on sâl hem se-mâh
Ol Resûliñ kim odur dost-ı İlâh

Oldı tâ yigirmi yedi şeb ez-Receb
Leyletü'l-işneyn idi hem de o şeb (20-21)

Hız. Peygamber, o esnada Ümmühani'nin evinde bulnuyordu. Olayın başlangıç yeri olarak da orası zikredilmiştir:

²⁸ Cemaleddin Server Revnakoğlu, "Mevlid'in Bugünkü Hali Mi'râciye nin Üstünlüğü", *YTD*, s. 18. II, İstanbul 1954, s. 739.

²⁹ Mustafa Uzun, "Mi'râciyye", *DİA*, İstanbul, 2005, s. 138.

³⁰ Cemaleddin Server Revnakoğlu, "Eski Klasik Tasavvuf Edebiyatımızda Mi'râciyeler", *YTD*, sy.15, II, İstanbul, 1954.

³¹ Metin Akar, age, s. 195.

İttifākā ol gice zāt-ı Resûl
Ümmühânî hânesin kıldı nüzûl (39)

Cebrail, Burak'ı da yanına alarak Hz. Peygamber'in bulunduğu eve gelir. Bir rivayete göre çatıdan başka bir rivayette ise pencereden içeri girer ve Hz. Peygamber'i gece yolculuğuna davet eder. Allah'ın emrini Hz. Peygamber'e ileten Cebrail'in bu davetinde Hz. Peygamber yalnız değildir. Cebrail ile birlikte Azrail, Mikail, İsrafil ve yetmiş bin melek de ona refakat edecektir:

Da'vet için kıldı irsâl Hâk benî
Kim huzûra almağa geldim seni

Emr olundu hem de İsrâfîl gele
‘Azra’îl hem dağı Mikâ’îl gele

Geldiler birlikde yetmiş biñ melek
Bu gice maqbûl olur cümle dilek (44-46)

Hz. Peygamber, Cebrail'in de refakatiyle Burak'a biner ve mi'râc yolculuğu başlar. Gece yolculuğu sırasında doğrudan Mescid-i Nebvî'den Kudüs'e gidilmez. Yol üzerindeki bazı kutsal mekânlar ziyaret edilir. İlk olarak Medine toprağında namaz kılınır. Sonra Tur Dağı ve beyt-i Lahm gibi yerlerde durarak ikişer rekat namaz kılar ve nihayet Kudüs'e varırlar:

‘İzzile bindi Burâka ol Resûl
Mu‘cizeyle tayy olundu aña yol

Dedi Cibrîl yâ Muhammed in biraz
Çün Medîne arzıdır bu kıl namâz (50-51)

Eserde şairin kendi ağzından aktarılan mi'râc hadisesi, altmış üçüncü beyitten itibaren doğrudan doğruya Hz. Peygamber'in ifadelerinden nakledilmiştir.

Hz. Peygamber, Mescid-i Aksa'ya vardığında mescidin bir bölümünde meleklerin diğer bir bölümünde ise peygamberlerin saf tutup hazır vaziyette beklediklerini görür. Tüm enbiyayı ve melekleri selamlayan Hz. Peygamber, iki rekat namaz kıldırır. Mescid-i Aksa'daki namazdan sonra kendisine birinde süt diğerinde şarap olan iki kadeh ikram edilir. Hz. Peygamber, içinde süt olan kadehi içerek susuzluğunu giderir. Sonra Cebrail, Peygamber'i Sahre'ye getirir ve mi'râcı getirmekle yükümlü meleğe seslenir. İsmail adlı o melek de cennet-i Firdevs'ten “bir kolu yakuttan, diğer kolu zümrütten, altın işlemeli, vASFedilmesi zor mübarek bir merdiven” olan mi'râcı getirir:

Ol melek kim adı İsmâ‘îl idi
Der-‘aşab mi'râcî inzâl eyledi

Ya‘ni mi'râc bir mübârek nerdübân
Cennet-i Firdevsiden geldi ‘ayân (81-82)

Mehmed Fevzî, mi'râc hadisesinin tamamını anlatmaz. Mi'râc gecesinde yaşanan bütün olayları anlatmanın ve yazıya dökmenin mümkün olmadığını, insan havsalasının bu olağanüstü hadiseleri anlayamayacağını ifade eder:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



Bu maḥal de ḳābil-i taḥrīr degil
Hem lisānla mümkin-i taḳrīr degil (92)

Şair, bundan sonra mi'râc hadisesinin dokuz önemli noktasını anlatır. Birinci katman felek ve yedinci felekte cereyan eden olaylar ayrıntılarıyla aktarılmıştır. Bunların arasında kalan feleklerden ve buralarda yaşanan olaylardan hiç bahsedilmez. O gece yolculuk esnasında yaşanan olaylardan ilki birinci felekte gerçekleşir. Hz. Peygamber, birinci feleğin açıldığını ve orada Kürsî'de bir meleğin oturduğunu görür. Meleğe selam verir; fakat melek Hz. Peygamber'in selamını alırken ayağa kalkmaz. Bunun üzerine Allah, Peygamber'in huzurunda ayağa kalkmadığı için o meleği ikaz eder, ona kıyamete kadar bir ayak üzerinde beklemesini emreder ve peygamberine de iltifatta bulunur:

Evvelâ açıldı birinci felek
Gördü kim Kürsîde cālis bir melek

Ol Resūlu'llāh aña verdi selām
Ol daḥı aldı velākin bî-ḳıyām

Didi kim geldi ḥabībim Muṣṭafā
İltifāt kıldı selām verdi saña

Ḥaḳ o anda 'izzile kıldı ḥiṭāb
Ol sürüşa itdi āzār u 'itāb (95-98)

Mehmed Fevzî, birinci felekten sonra aradaki diğer feleklerde yaşanan olaylardan bahsetmeden yedinci feleğe geçer. Olaylar Hz. Peygamber'in ağzından anlatılmaya devam eder. Hz. Peygamber, yaratılışları farklı bir topluluğa rastlar. Onları selamladıktan sonra kendisine benzeyen birini görür. Bu şahsın Hz. İbrahim olduğunu öğrenince yanına gidip konuşmaya başlarlar. Bu konuşma esnasında Hz. İbrahim Hz. Peygamber'e cenneti tasvir eder ve ümmetine ibadet etmelerini, bunun neticesinde cennete gireceklerini müjdelemesini tavsiye eder.

Tā yedinci ḳat göge buldum vüṣūl
Ehline verdim selām ḥasbe'l-usūl

Bir 'acīb ḥaḳḳ anda seyrān eyledim
Kendümi seyrānda ḥayrān eyledim (102-103)

Dedi İbrāhīm Ḥalīllu'llāh bu zāt
Bāni'-i Ka'be olan şāḥib-sebāt

Tā yaḳīn vardım selām verdim aña
Dedi kim ehlen ve sehlen merḥabā (112-113)

Müteakip beyitlerde, Hz. Peygamber'in cenneti seyrān eylediği, cennetteki her bir yaprağından nağmeler yükselen ağaçları, bağları, bahçeleri, birbirinden güzel köşkleri, coşkunlukla çağıldayan ırmakları, hurileri, gılmanları ve diğer güzellikleri gözlemlediği anlatılmaktadır.

Râbi'â cennâtı seyrân eyledi
Hamd ü şük'r-i luṭf-ı Mennân eyledi

Çünkü gördi bağ ile bûstânını
Köşkler ile ḥūrî vü ḡilmânını

Sû-be-sû cārî olan enḥārını
Yaprağı nağme eden eşcārını (118-120)

Hiz. Peygamber, diğer peygamberlerle görüşüp cenneti temaşa ettikten sonra Sidre'ye varır. Sidre'den sonra Allah'ın huzuruna yani Arş'a gelir. Burada Allah ile konuşmasını müteakip mi'râc hadisesi nihayet bulur.

Kıl şefâ'at luṭf idüp rûz-ı fiḡân
Yâ Ḥabîbu'llâh daḡilek el-âmân (167)

Mehmed Fevzî, yukarıdaki beyitle mi'râc hadisesini bitirir. Eser, on altı beyitlik (168-183) manzum münacat bölümüyle son bulur.

Sonuç

Müslüman toplumlar için mi'râc hadisesinin yaşandığı gece, Kadir gecesi, Regaib gecesi gibi ciddi bir önemi haizdir. Halk arasında ayrı bir değeri olan bu geceyi her sene kutlamak bir gelenek halini almıştır. Bu gecenin kendine özgü âyinlerinden bir tanesi de mi'râc olayının anlatıldığı şiirlerin okunmasıdır. Yakın dönemlere kadar varlığını devam ettiren bu gelenek son zamanlarda yerini daha değişik merasimlere bırakmıştır. Mir'âc hadisesi, Klasik Türk Edebiyatı şairleri tarafından manzum ve mensur olarak kaleme alınmıştır. Divan şiiri geleneğinin bir mahsulu olan mi'râc-nâmeler aslında Hz. Peygamber'e duyulan sevginin ve özlemin birer nişanesidir.

Yaşadığı dönemde din adamı, âlim ve şair gibi vasıflarıyla ön plâna çıkan Edirne müftüsü Mehmed Fevzî Efendi'nin Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc adlı eseri adından da anlaşılacağı üzere mi'râc hadisenin anlatıldığı bir eserdir. Küçük bir risale şeklinde tertip edilmiştir. Mesnevi nazım şekliyle yazılan ve aruz vezninin kullanıldığı bu eser, toplam yüz seksen üç beyittir. Yazıldığı dönemin dil özellikleri dikkate alındığında günümüz Türkçesine yakın sade bir dille yazıldığı söylenebilir. Sanat endişesinin güdülmediği eser, özel gün ve gecelerde okunmak amacıyla yazılmıştır. Halkın anlayacağı bir dille, öğretici bir üslupla kaleme alınan bu eserin edebî yönden büyük bir değer ifade ettiğini söylemek mümkün değildir.

Metin

B'ismihî Sübhānehū ve Nes'elü Birrehū ve İhsānehū

İşbu risāle-i manzūme-i mübārekeniñ ismi *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmî'l-Mi'râc*'dır ve mü'ellifi daḡi evvelā ḡādim-i merḡūm Saïd Efendi ve sāniyā Maḡnisa müftisi evliyā-zāde el-Ḥāc 'Alî Efendi ḡāzretlerinden aḡz-ı 'ulūm eyleyen ve biñ iki yüz elli altı Ramazānı kendüsi on dört yaşında bulunduğu ḡalde İzmir'de Balıkpazarı Cāmi'-i şerīfinde tefsīr-i şerīf okudan ve ba'dehū cānib-i Ḥicāz'a elli yedi senesinden tā elli tokuz senesine kadar Mekke-i Mükerrreme'de mücāviren Ka'be-i Mu'azzama'da Rük'n-i Yemānî karşusunda şabāh namāzından sonra evvelā yā bā-takrīr-i 'Arabī tefsīr-i şerīf ve sāniyen bā-takrīr-i Türkī 'Aliyyü'l-Kārī Menāsik-i Ḥacc'ını tadrīs eden ve ba'dehū sene Maḡnisa'ya 'avdet ve 'ulūm-ı şitādan aḡz-ı icāzet ve altmış üç tāriḡi maḡrūsa-i Edirne'ye 'azīmet ve tām yigirmi seneye karīb neşr-i 'ulūm ve fūnūn ile ve mu'aḡḡharan müftilik ile orada ikāmet ve iki def'a ulūm u fūnūndan dersine ḡāzır olan 'ulemāya i'tā-yı icāzet etmege muvaffak olduğdan sonra üftāden bi'l-isti'fā Der-sa'ādet'e

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



hicret etmiş ve şimdiye kadar gerek Edirne’de gerek İstanbul’da ve gerek niyâbetler bulundğı maħallerde ‘ulūm ve fūnūn-ı mütenevvi‘adan tām yigirmi toķuz ‘aded kütüb ve resā’il taṣnīf ve te’līf ve Edirne’de üç medrese binā ve te’sīs eylemiş olan sābık Edirne müftisi el-Ḥāc Muḥammed Fevzī Efendi’dır.

Ḳudsiyyü’s-Sirāc Fī Nazmi’l-Mi‘rāc

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1. Başladım maķṣūda bi’smi’llāh ile
Tā irem maṭlūba ḥamdi’llāh ile
2. Hem Resūle eyledim ‘arz-ı selām
İde teblīğ luṭfile Rabbü’l-enām
3. Dā’imā rāzī ola ol Zü’l-celāl
Evvel aṣḥābdan idüp ‘arz-ı cemāl
4. Baḥṣe āgāz eylemezden ibtidā
Eyleyem bir müjde bā-luṭf-ı Ḥudā
5. Her ki mi‘rāc-ı Resūli yād ider
Ḥaķ anı ‘ālī kılup dil-ṣād ider
6. Ya‘nī cem‘iyyet idüp de ‘aşķ ile
Baḥṣ-i mi‘rācı oķutsa ṣevķ ile
7. Ḳalbini Mevlā anıñ pür-nūr ider
Hem virüp dil-ḥāḥını mesrūr ider
8. Çünki ta‘zīmāt u tekrimāt ile
Taṣliyāt hem daḥı teslīmāt ile
9. Yād olunsa nāmı nāmī-i Resūl
Yād iden lā-būd bulur kāma vüṣūl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



10. Bil ki bu va'd-i Hudâdır bî-güzâf
Hâşe-li'llâh va'd-i Hâk olmaz hilâf
11. Biz ki olduk ümmet-i hayrî'l-enâm
Diyelim gel eş-şalâtü ve's-selâm
12. Ba'de-zâ işbu Muḥammed Fevzî kıl
Eyledi sizden niyâz ḥasbe'l-usûl
13. Eyleyiñ ḥaḳḳında lutfen bir du'â
Tâ ki dil-ḥâhın vire zât-ı Hudâ
14. 'Ömr ü rızkıñ eyleye Mevlâ füzûn
İtmeye kendüyi ḥussâda zebûn
15. Her 'ilelden eyleye sâlim anı
Tâ ki nigrân ola çeşm-i rüşeni
16. Şerr-i şeytândan dahı kıla emîn
Tâ ola dâreynde îmâna qarîn
17. Ola encâm dâhil-i dârü'l-cinân
Çün ḥaḳîkatde odur hayrî'l-mekân
18. Her ki eylerse du'â böyle baña
Ola rûzı ni'met-i dâreyn aña
19. Olmağa bûy-ı icâbet fâyiha
Okuyalım besmeleyle Fâtîha
- İbtidâ'-i Bahş-i Mi'râc**
20. Bi'şetinden geçdi on sâl hem se-mâh
Ol Resûliñ kim odur dost-ı İlâh

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



21. Oldı t̄a yigirmi yedi ŧeb ez-Receb
Leyletü'l-iŧneyn idi hem de o ŧeb
22. Cebrā'īle eyledi Mevlā ħiṭāb
İktibās itsün ŧemisden māh-tāb
23. Hem ŧamerden ŧurle-yāb olsun nücūm
Sırra mebnī kim āña irmez fūhūm
24. Didi Cebrā'il eyā Rabbü'l-enām
Oldı mı nezdīk 'aceb rüz-ı kıyām
25. Çünki aḳdem böyle fermān olmadı
Necm ü mehtāb böyle raḥŧān olmadı
26. Ḥaḳ te'ālā da buyurdı ol zamān
Āgeh ol sen ey emīn-i zī-emān
27. Da'vetim var bu gice peyḡambere
ŧāhib-i vech-i behīc-i envere
28. Ḥaḳ Muḥammed bu gice gelse gerek
Bir cemāl-i bī-miŧāl görse gerek
29. Cennet-i Firdevse var al bir burāḳ
Tā ki gelsün rākibān ol yūzi aḳ
30. Vardı ise cennete ol Cebre'il
Bir burāḳ gördi ki ḡāyetde 'alīl
31. Āh çeküp aḡlar dem-ā-dem 'aŧkile
Yā Muḥammed diyüp inler ŧevḳile
32. ŧordı ḡāl-i pūr-melālinden hemān
Baŧladı o da cevāba bā-fiḡān
33. Didi kim yā Cebrā'il ben sābıḳā
Cān ḳulaḡıyla iŧitdim bir nidā

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



34. Yâ Muhammed didiler bir kez hemân
‘Âşık oldu aña işbu cism ü cân
35. Cebrâ’il idüp burâka müjdeler
Didi şâd ol rûşen olsun dîdeler
36. İşte geldim ben seni almaklığa
‘Âşık u ma‘şûkı bir kılmaklığa
37. Eyledi ol dem burâk şükr-i hezâr
Çünkü der-ân kalbi oldu pür-mesâr
38. Ba‘de-zân alup burâkı Cebrâ’il
Mekkeye indi be-fermân-ı Celîl
39. İttifâkâ ol gice zât-ı Resûl
Ümmühânî hânesin kıldı nüzûl
40. Bir rivâyetde kapudan Cebrâ’il
İçerüye girdi mânend-i nezîl
41. Bir rivâyetde sakıfdan indi ol
Çün bulur ol her cihetden bâb u yol
42. Didi ey sulţân-ı iklîm-i kerem
Ve’y habîb-i Hâk nebî-yi muhterem
43. Bu gice bir devlete irsen gerek
Çünkü bî-şekk Rabbiñi görsen gerek
44. Da‘vet içün kıldı irsâl Hâk beni
Kim huzûra almağa geldim seni
45. Emr olundı hem de İsrâfîl gele
‘Azrâ’il hem dağı Mikâ’il gele

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



46. Geldiler birlikde yetmiş biñ melek
Bu gice maḳbūl olur cümle dilek
47. Baḳ getürdim t̄ac u ḥulle hem kemer
Gey de ḥāzır ol eyā vech-i ḳamer
48. Der-‘aḳab ḳalkdı vü geydi anları
Neşr-i envār iderek her yanları
49. Biz ki olduk ümmet-i ḥayrū’l-enām
Diyelim gel eş-şelātü ve’s-selām
50. ‘İzzile bindi burāḳa ol Resūl
Mu‘cizeyle ṭayy olundı aña yol
51. Didi Cibrīl yā Muḥammed in biraz
Çün Medīne arzıdır bu ḳıl namāz
52. Hicret-i pākiñ buña olsa gerek
Cümle aşḥābiñ bile gelse gerek
53. İndi ḳıldı ba‘de oldı süvār
Olur olmaz bir iki ḥaṭve-şümār
54. Didi inzil yā Muḥammed işbu Ṭūr
Ṭaḡıdır ki gördi bunda Mūsā nūr
55. Anda da ḳıldı iki rek‘at namāz
İderek Mevlāsına ‘arz-ı niyāz
56. Bindi tekrāren burāḳā bā-şitāb
İtdi hem āfāḳı nūrı şu‘le-yāb
57. Tā ki beyt-i Laḥmi teşrīf eyledi
Cebra’il in yā Resūlu’llāh dedi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



- Mevlid-i 'İsābnü Meryemdir bu cā
Kıl namāz bunda daḥi yā Muṣṭafā
59. Yümn ile oldu süvār tekrār Resūl
Buldı bāb-ı Kudse anı da vüṣūl
60. Ol kapu ki girdi ol Ḥayru'l-beṣer
Anda mersüm şüret-i şems ü kâmer
61. Anda mevzū⁶ var idi bir koca taş
Dest-i Cibrîl deldi anı bî-telâş
62. Bağlayup anda Burāķı Cebra'îl
Mescide girmek içün oldu delîl
63. Zât-ı peygamber buyurdu kim o ân
Mescid-i Akşāya girdim ben hemân
64. Tâ ki gördüm mescidiñ nişfı tamām
Hep melek tölmiş ve tütmuşlar maķām
65. Nişf-ı dīger enbiyā vü mürselîn
Şaff olup tütmuşlar ol cāda zemîn
66. Cebra'ilden eyledim ol dem su'āl
Dedi bunlara enbiyā-i Zü'l-celāl
67. Ben de verdim cümlesine bir selām
Kāffesi aldı selāmım bi't-tamām
68. Dediler hem ittifāken merḥabā
Yā Muḥammed Muṣṭafā yā Müctebā
69. Hāşılı ḥaķķımda cümle mürselîn
İhtirām idüp dediler āferîn

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



70. Ba‘dehū etdi iķāmet Cebra’īl
Et imāmet dedi ol peyk-i Celīl
71. Enbiyāya ben daḥı oldum imām
Kıldım iki rek‘ati verdim selām
72. Anca yanmışdım susuzluktan o ān
‘Arz olundu dü-ķadeh baña hemān
73. Bir ķadeḥ sūd digeri de ḥamr idi
‘Arızī bundan birisin al dedi
74. Ben de aldım ol sūdi bi’l-iḥtiyār
Dedi Cibrīl ümmetiñdir baḥtiyār
75. Çün sūdi aldıñ ne devlet ümmete
Eylesünler hamdü Rabbü’l-minnete
76. Çün şarābı alsañ idi yā Resūl
Bağy ederdi cümlesi mānend-i gül
77. Anca şimdi ümmetiñ hep bi’t-tamām
Olacaklar dāḥil-i Dārü’s-selām
78. Biz ki olduk ümmet-i Ḥayrū’l-enām
Diyelim gel eş-şelātü ve’s-selām
79. Ba‘de-zā etdi nidā ol Cebra’īl
Şağ yanında Şaḥreniñ yā İsmā‘īl
80. Dedi kim mi‘rācı indir sen hemān
Tā ola dost-ı Ḥudā evce revān
81. Ol melek kim adı İsmā‘īl idi
Der-‘aķab mi‘rācı inzāl eyledi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



82. Ya'ni mi'râc bir mübârek nerdübân
Cennet-i Firdevsiden geldi 'ayân
83. Bir kolu yâkût-ı hamrâdan idi
Diğeri zümrüd-i hađrâdan idi
84. Nakş olunmuş idi hem incü ile
Her yanı pür-zînet dil-cû ile
85. Hâşılı vaşfı anıñ kâbil değıl
Çünkü hüsni gayrıda hâşıl değıl
86. Ehl-i ĩmân hâlet-i nez'e gelür
Ol zamân bu nerdübânı o görür
87. Ol sebebden gözlerin göge diker
Tâ 'ulâya rûhı da andan gider
88. Şâhretu'llâha konulmuş bir ucı
Bir ucı da âsumâna mültecî
89. 'İzz ü iclâl ile andan ol Resûl
Çıkdı der-ân buldu eflâke vüşûl
90. Bir semâdan bir semâya geçdi o ân
Gördi kim tölmiş melekke âsumân
91. Cümle âyât u 'acâ'ib ki o şeb
Kıldı seyrân ol Cenâb-ı dost-ı Rab
92. Bu maħal de kâbil-i taħrîr degil
Hem lisânla mümkin-i taħrîr degil
93. Çünkü icmâl-i baħış maṭlûb olan
Bitmesün tâ istimâc için kelâm

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



94. Ol sebebden birkaçın idem beyān
Ehl-i Īmānsāñ eger sen de inan
95. Evvelā açıldı birinci felek
Gördü kim Kürsīde cālīs bir melek
96. Ol Resūlu'llāh aña verdi selām
Ol dağı aldı velākin bī-kıyām
97. Hāḡ o anda ʿizz ile kıldı ḡitāb
Ol sürūṣa itdi āzār u ʿitāb
98. Dedi kim geldi ḡabībim Muṣṭafā
İltifāt kıldı selām verdi saña
99. İtmediñ lākin aña sen bir kıyām
Ḳāʿiden kıldıñ aña redd-i selām
100. Bir ayak üstüne ḡalk ṭur muṭṭlakā
Ḳāʿimen ṭur öyle tā rūz-ı cezā
101. Ṣāniyen didi Resūl-i Kibriyā
Oldum ise vāṣıl-ı evc-i ʿulā
102. Tā yedinci ḡat göge buldum vüṣūl
Ehline verdim selām ḡasbe'l-usūl
103. Bir ʿacīb ḡalk anda seyrān eyledim
Kendümi seyrānda ḡayrān eyledim
104. Yok izin virmeklige andan peyām
Çünkü menʿ etdi beni Rabbü'l-enām
105. Vermeseydi çeşmime kuvvet Hudā
Anlara bakmak ne mümkindi baña

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



106. Tâ ki verdim anlara ol dem selâm
Cümlesi aldı selâmım bâ-kıyâm
107. Şânımı ta'zîm ü tevķîr etdiler
Minnet-i Mennâni tezkîr etdiler
108. Dediler baña 'umûmen merħabâ
Merħabâ ey rûh-ı 'âlem merħabâ
109. Hem de gördüm anda bir şeyh-i nebîh
Şûret-i pâki anıñ baña şebîh
110. Bir yeşil kürsiye câlisdi o zât
Kendüsi ğâyetde nûrânî-şıfât
111. Cebra'ilden ol vaķit şorup dedim
Ey Emîn-i vahy-i Sübhânî bu kim
112. Dedi İbrâhîm Ħalîllu'llâh bu zât
Bâni'-i Ka'be olan şâhib-şebât
113. Tâ yakîn vardım selâm verdim aña
Dedi kim ehlen ve sehlen merħabâ
114. Yâ Muhammed ümmetiñe it selâm
Hem de teblîĝ eyle benden bir kelâm
115. Cümlesi bilsin ki cennet pek güzel
Eyledi hâzır onu ol Lem-Yezel
116. Dâ'imâ t̃â'atde olsunlar hemân
Tâ açılsın anlara bâb-ı cinân
117. Sâlişen kıldı temâşâ ol Resûl
Beyt-i ma'mûra vü hem etdi duħûl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



118. Rābi‘ā cennātı seyrān eyledi
Ḥamd ü şükr-i luṭf-ı Mennān eyledi
119. Çünki gördi bāğ ile būstānını
Köşkler ile ḥūrī vü ḡilmānını
120. Sū-be-sū cārī olan enḥārını
Yaprağı nağme eden eşcārını
121. Ḥāmisā hem Sidreyi gördi yakīn
Kim odur Me’vā-yı Cibrīl-i emīn
122. Münteḥā denmek anıñçündür aña
Kim vuḡū‘āt anda bulur intihā
123. Sādisā ol şā‘id-i heft-semā
Seyyidü’l-kevneyn Muḥammed Muṣṭafā
124. Dedi kim bulduk Sidereye tā kim vüṣūl
Ḳaldı Cibrīl dedi yoḡdur baña yol
125. Ben dedim yā Cebre’īl ḡalma girü
Bi’l-ma‘iyye gidelim tā ilertü
126. Terk eder mi dostunu dost yalıñız
Hīç olur mu böyle siz kim ḡalıñız
127. Ol zamān verdi cevāb kim Cebre’īl
Çün beni iḡrāk eder nūr-ı Celīl
128. Ya‘ni ki geḡsem öte nemle ḡadar
Nūr-ı Ḥaḡ yaḡar beni maḡv eder
129. Ol zamān ben de didim yā Cebra’īl
Bir murādıñ var ise olam delīl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



130. Ol daḥı didi eyā dost-ı Ḥudā
Bu murādımdır benim rûz-ı cezā
131. Kim Şırâṭ üzre edem baş-ı cenāḥ
Tā ki geçsün ümmetiñ bulsun felāḥ
132. Sābiā etdi o ān Refref zuhūr
Der-akab aldı beni bā-feyz ü nūr
133. Tā ki 'Arşa vāşıl oldum ben o ān
Dindi yā Aḥmed sen et fetḥ-i diḥān
134. Ben de açdım aḡzımı tırdım hemān
Düşdi tā bir kaṭre bir şey bir lisān
135. Şöyle kim baldan lezīz kardan soḡuk
Tatmamışdım böyle bir şey azucuk
136. Keşf olundu baña esrār hep o ḥīn
Hem 'ulūm-ı evvelīn ü āḥirīn
137. Şāminā ben tuymaz oldum bir nidā
Ses kesildi çünki ez-zīr ü 'ulā
138. 'Arız oldu vahşet ü ḥaşyet baña
Sem'ime geldi o ānda bir nidā
139. Ya'ni şavt-ı Bū Bekirdi şān o ses
Ḥālbuki yok anda benden ḡayrı kes
140. Yā Muḥammed dedi baña ol şadā
Ṭur şalāt eyler saña zāt-ı Ḥudā
141. Bir de baḡdım der ki Rabbim yā edīb
Gel yakīn kim sen baña olduñ ḥabīb

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



142. İtmeyeydim halk seni yâ Muştafâ
Halk olunmaz idi bu arz u semâ
143. Bulmayaydın ey habîbim sen huşûl
Baş olunmazdı cihâna bir resûl
144. Hâşılı sen rûh-ı âlemsin müdâm
Dü-cihânda mazhar-ı her ihtirâm
145. Zât-ı peygamber buyurdu kim o ân
Söylendi on iki biñ söz hemân
146. Ümmetim çün hep şefâ'atdi me'al
Cümlesin kıldı kabûl ol Zü'l-celâl
147. Hâşılı dedi baña Rabb-i gâfûr
Yâ Muhammed ola kablin pür-sürûr
148. Çün rızâmla ümmetiñ eyler niyâz
Hem kazâmla zenb ederler çok u az
149. Ben kabûl etdim rızâmla olanı
Hem de 'afv itdim kazâmla olanı
150. Tâsi'â dedi ol nebî-yi muhterem
Kim dedi tekrâr Hudâ-yı Zü'l-kerem
151. Yâ Muhammed her ne devlet var ise
Her ne dürlü nân u ni'met var ise
152. Bil verildi eñ büyük devlet saña
Hem verildi eñ 'azîz ni'met saña
153. Eyledim ben çün saña 'arz-ı cemâl
Tekmîl oldu sende envâ'-ı kemâl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



154. Oldı her hâcât u da'vâtıñ kabûl
Eñ mühim maşşuduñ ki buldu vüşûl
155. Yümn ü ikbâl ile şimdi 'avdet et
Ümmetiñi cennetime da'vet et
156. Böyle dedi ol Hüdâ-yı Zü'l-cemâl
Tâ çekildi perde-i 'izz ü celâl
157. Ya'ni ol perde âteşden bir hicâb
Şöyle kim gördüm ederdi iltihâb
158. Bir de Refref beni inzâl eyledi
Pîş-i Cebra'ile işâl eyledi
159. Ba'dehü gökden yere kıldım nüzûl
Ümmeñânî evine buldum vüşûl
160. Biz ki olduk ümmet-i Hayrî'l-enâm
Diyelim gel eş-şelâtü ve's-selâm
161. Bâ-de-zâ ol şâhib-i mi'râc u nûr
Bunları kıldı beyân bâ-şad-sürûr
162. Etdi inkâr münkir ü eşrâr-ı kavm
Kıldı ikrâr mü'min ü ahyâr-ı kavm
163. Hep dediler yâ Resûlu'llâh meded
Ve'y habîb-i şâdık-ı Rabb-i Şamed
164. Âh ne devletdir ki bizler hep saña
Ümmet olduk yâ Muhammed Muştafâ
165. Çün cenâbıñ dü-cihânıñ şâhısıñ
Burc-ı eflâk-i hisânıñ mâhısıñ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



166. Çünkü olduḡ biz saña ḡul yā Resūl
Etdik īmān ḡamd ola ḡasbe'l-usūl

167. Ḳıl ṣefā'at luṭf idūp rūz-ı fiḡān
Yā Ḥabību'llāh daḡīlek el-amān

Münācāt

168. Yā İlāhī sırr-ı Esrā ḡaḡḡıçūn
Şıdḡ olan mi'rāc-ı a'la ḡaḡḡıçūn

169. 'İzzet-i esmā-i ḡüsnā ḡaḡḡıçūn
Vaḡdet-i zāt-ı müsem mā ḡaḡḡıçūn

170. İsm-i a'zām sırr-ı Ḳur'ān ḡaḡḡıçūn
Rūḡ-ı 'ālem nūr-ı Furḡān ḡaḡḡıçūn

171. 'Āleme raḡmet Muḡammed ḡaḡḡıçūn
Dā'i-yi cennet o Aḡmed ḡaḡḡıçūn

172. Enbiyā vü evliyānıñ ḡaḡḡıçūn
Eṭḡıyā vü aşfiyānıñ ḡaḡḡıçūn

173. Bā-ḡuşuş ol āl ü aşḡāb ḡaḡḡıçūn
Hem daḡı aḡṭāb u aḡbāb ḡaḡḡıçūn

174. Ḳalbdeki īmān u taşdıḡ ḡaḡḡıçūn
Sırdaki iz'ān u tevḡīḡ ḡaḡḡıçūn

175. Luṭf idūp da'vātımız eyle ḡabūl
Bulalım tā ṣavb-ı maḡşūda vüṣūl

176. Dām-ı ḡamdan ḡönlümüz āzād ḡıl
Neyl-i dil-ḡ'āhla bizi dil-şād ḡıl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013



177. Dü-cihânda zenbimiz mağfûr buyur
Her zamânda 'aybımız mestûr buyur
178. Şavbımızdan şerr-i eşrâr dūr ola
Düşmen ü hussâd hem mehcûr ola
179. Bizleri kıl şahn-ı şıhhatde muķîm
Sentimizden dūr ola dâ'im elîm
180. Eñ sonuñda yâ İlâhî el-âmân
Mesken olsun bizlere dâr-ı cinân
181. Hem kabûl et Fevzîden bu hîdmeti
Ol habîbiñ âb-ı rûyı hürmeti
182. Kenz-i luṭfîndan Ḥudâ yâ ber-murâd
Eyle tâ göñlü ola dâreynde şâd
183. Çünkü sen Vehhâb u luṭfuñ bî-hisâb
Biz dedik âmîn sen kıl müstecâb

KAYNAKÇA

- AKAR Metin, (1987). **Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- AŞIK Nazan, (2013). "Edirne Müftüsü Mehmed Fevzi Efendi'nin İcmâlü'l-Kelâm Adlı Mevlidi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 6, S 26, Bahar, s. 77-91.
- BAYBARA Neriman, (2007). **Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı ve Eserleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bursalı Mehmed Tahir, (2000). **Osmanlı Müellifleri**, (Haz. Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz), Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- ÇELEBİOĞLU Âmil, (1998). **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN Mehtap, (2010). "Mehmed Fevzî Efendi'nin Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ Adlı Eseri ve Bu Eserdeki Şarkıları", **Adıyaman Üniversitesi, SBE Dergisi**, Sayı 5, s. 86-145.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, (1999). **Son Asır Türk Şairleri**, C. I, Haz. Müjgan Cunbur, AKMB Yayınları, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013



- KUZUBAŞ Muhammed, (2007). “Muhammed Fevzî’nin Miftahu’n-Necât Adlı Eseri (Kaside-i Bürde Tahmis Tahmis ve Şerhi)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 1/1, s 156-192.
- Mehmed Fevzî Efendi, (1307). **İcmâlü’l-kelâm fî Mevlîdî’n-Nebî ‘Aleyhi’s- Selâm**, İstanbul.
- Mehmed Fevzî Efendi, **Kudsiyetü’l-ahbâr, fî mevlîd-i Ahmedi’l-Muhtâr**, (Baskı yeri ve tarihi yok).
- Mehmed Fevzî Efendi, **Kudsiyyü’s-Sirâc fî Nazmî’l-Mi’râc**, (Baskı yeri ve tarihi yok).
- OKUTAN Gülten, (2004). “Fevzî”, **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, C. 4, AKMB Yayınları, Ankara.
- REVNAKOĞLU Cemaleddin Server, (1954). “Mevlid’in Bugünkü Hali Mi'râciye nin Üstünlüğü”, **YTD**, s. 18. II, İstanbul.
- REVNAKOĞLU Cemaleddin Server, (1954). “Eski Klasik Tasavvuf Edebiyatımızda Mi'râciyeler”, **YTD**, sy.15, C II, İstanbul.
- UZUN Mustafa, “Fevzi Efendi, Edirne Müftüsü”, **DİA**, C XII, s. 506.
- UZUN Mustafa, (2005). “Mi’raciyye”, **DİA**, C XXX, s. 135-138.
- UZUN Mustafa, (1996). **Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dinî Mesnevileri**, Marifet Yayınları, İstanbul.
- VELİBEYOĞLU Veli Recai, (1975). **Örneklerle Bütün Basılı Şiir Kitapları Antolojisi**, İstanbul.
- YAVUZ Salih Sabri, “Mi’rac”, **DİA**, C XXX, s. 132.
- YEKBAŞ Hakan, (2010). “Klasik Türk Şiirinde Regâibiyye ve Mehmed Fevzî Efendi’nin Ragâibiyyesi”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 42, s. 69-95, Erzurum.
- YILMAZ Ömer, (2008). **Edirne Müftüsü Mehmed Fevzî Efendi: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı**, İlahiyat Yayınları, Ankara.